

SZÜNTELENÜL MEGÚJULÓ FIATALSÁG

AZ IFJÚSÁG ÉS A JÖVŐ

A KERESZTÉNY GONDOLKODÁSBAN

GÖRFÖL TIBOR

Absztrakt

A fiatalság kérdésköre már a patrisztikus gondolkodásban jelentős szerepet kapott, akár az emberiség kezdeteivel, akár a folyamatosan megújítandó ifjúsággal kapcsolatban. Az ókori elgondolásokhoz hasonló felvetések születtek azoknál a modern szerzőknél, akik a fiatalság önértékét vagy a nem szűnő jézusi ifjúságot hangsúlyozták. A remény és a jövő teológiája szervesen kapcsolódik ezekhez az újabb felvetésekhez, s hatalmas panoráma keretében bontakozik ki Ferenc pápa fiatalokról szóló dokumentumában, amelynek nemcsak a tárgya, de hangvétele és lendülete is az ifjúságot idézi.

Kulcsszavak: patrisztikus teremtetés, a remény teológiája, jövő, eszkatológia, Ferenc pápa

Az örökké fiatal és ifjúságát átadó Jézus

„Azért jöttem, hogy tüzet bocsássak a földre, mondja Jézus, és ilyet csak egy fiatalember mondhat”, állapította meg Jézus mindhalálig tartó fiatalságának szentelt írásában Hans Urs von Balthasar, s ezzel a fiatalságról gondolkodó nagy keresztény hagyományhoz kapcsolódott. A téma az egyház és a hívő ember fiatalságának fontosságát hangsúlyozó ókeresztény szerzőktől egészen a regényíró Georges Bernanosig és a költő Charles Péguy-ig nyomon követhető.

Magának az újdonságnak kell növekednie az emberben, nem pedig régiségre kell lecserélnie újdonságát, fogalmazott a 131. zsoltárhoz írt magyarázataiban Szent Ágoston, aki ily módon végérvényesen összekapcsolta az ifjúságot és az újdonságot a keresztény hagyományban. Az első kiemelkedő gondolkodónál, akinél együttesen jelentkezett ez a két tényező, még nem volt ennyire egyértelmű a helyzet. Lyoni Irenaeus, aki a mai napig meglehetősen ható

élességgel és szenvedéllyel érzekelte a kereszténység újdonságát (látásmódja főként azok számára lehet mehökkentő, akik már hozzászoktak a kereszténységhez, és belecsontosodtak ismeretébe), még úgy vélte, hogy Krisztus, aki „minden újdonságot elhozott azzal, hogy elhozta önmagát” (AH IV, 34),¹ a gyermekkortól az érett felnőttkorig tartó fejlődéshez segíti hozzá az embert. Teremtésekor az ember „egészen kicsi volt, még gyermek, és növekednie kellett, hogy a felnőttkort elérje”, vagyis az eredeti állapot tökéletlensége, s az embernek a „látás”, az „egészség”, a „világosság” és az „élet” ellentétének megtapasztalása által kellett elérnie a teljességet.² Irenaeus szemléletmódja még az ókori kereszténységen belül is egészen páratlan, hiszen azzal számol, hogy az emberiség kezdeti állapota, a teremtés alkalmával nyert eredendő helyzete a gyermekség éretlenségének feleltethető meg, azaz nem olyan tökéletességet jelent, amelyet vétkével az emberiség elveszített, hanem kiindulópontját a Krisztus felé tartó fejlődésnek.

Ennek értelmében az emberi egzisztencia eleve dinamikus természetű: „Isten teremt, az ember pedig létrejön; és az, aki teremt, mindörökké azonos önmagával, annak léte viszont, aki létrejön, szükségképpen megkezdődik, köztes állapotban van, kiteljesedik és növekszik”, mondja Irenaeus. Egész gondolkodásmódja sajátos teremtéstanán alapul, amely szerint Isten ugyan gyermeknek, éretlen gyermeknek alkotta meg az embert, de nem azért, hogy megöregedve érje el az érettséget és a teljességet, hanem hogy frissességét és ifjúságát megőrizve jusson el az Istenhez való hasonlóság tökéletességére. Ebben a szemléleti keretben különös megfelelés fedezhető fel a történelem (éretlen) kezdete és (érett) vége között, mivel nemcsak a kezdet van eleve a végre tájolva, hanem a Krisztussal előzetesen megjelenő, majd az ezeréves birodalomban kiteljesedő vég is megfeleléseket mutat a kezdet felé (Irenaeus ugyanis khiliaszta). A kezdő- és a végpont között pedig harmónia és rend uralkodik: „Ezen rend, efféle ritmusok és ilyen vezetés által alakul a megteremtett és megformált ember a keletkezés nélküli Isten képmásává és hasonlatosságává; mindeközben az Atya döntést hoz és parancsol, a Fiú végrehajtja ezt, és alkot, a Lélek táplál és növel, az ember pedig lépésről lépésre előrehalad, és a tökéletességhez közelít, hogy közel kerülhessen ahhoz, aki teremtetlen” (AH IV, 17).

Ebben a struktúrában az ifjúság elvesztése, vagyis az öregség a bűnhöz kapcsolódik: a világ formájának azért kell megváltoznia, mert az ember „megöregedett benne” (*veteratus est homo in ipsis*: AH V, 36). Az újdonság és a frissesség szempontja pedig Irenaeusnál az egyházzal kapcsolatban is fontos szerepet kap: a Lélek nemcsak a hitet őrzi meg elevennek és fiatalnak, de a hit tartóedényét, az egyházi közösséget is.

Így kezdődik meg tehát az ifjúság diadalútja a teológiai gondolkodásban és az egyháztörténetben. A már említett Ágostont szintén nagymértékben foglalkoztatja az életkorok kérdése,

1 – Irenaeus fő művét, az öt könyvből álló *Adversus haereses* Norbert Brox szövege alapján idézem (Irenäus von Lyon, 1993–1998).

2 – Az apostoli igehirdetés feltárása 12. (Vanyó, 1984: 582), Németh László fordítása.

de már nem egymás helyébe lépő állapotoknak tartja őket, hanem a keresztény élet szüntelen megújulásának terepeként fogja fel valamennyit. Úgy állítja őket egymás mellé, hogy egyrészt mindegyikhez sajátos pozitívumot kapcsol (a csecsemőkorhoz az ártatlanságot, a gyerekkorhoz a tiszteletet, a serdülőkorhoz a türelmet, a felnőttkorhoz az erényt, az időskorhoz az érdemet, az aggastyánkorhoz a bölcsességet), másrészt azt hangsúlyozza, hogy az életkorok egymásutánjában az embernek folyamatosan meg kell újulnia, s miközben az ember ugyanaz marad, az életkorok egyidejűleg léteznek a keresztény lélekben (Sermo 216 [PL 38, 1081], idézi Balthasar, 1986a: 165–174).

Innen pedig nem is kell sok ahhoz, hogy kiderüljön, az ember folytonosan megújítandó ifjúsága és a keresztény közösség fiatalsága egyaránt Jézus Krisztus lényegi és alapvető fiatalságából fakad. E felismerés legvilágosabb és teológiai szempontból legárnyaltabb kifejtéséhez érdemes ahhoz a Hans Urs von Balthasarhoz fordulni, aki nemcsak hallatlanul vonzódott a keresztények ifjúságát hiányoló és középszerű megcsontosodásukat bíráló gondolkodókhoz (például Georges Bernanoshoz), hanem szentháromsági összefüggésben mindenki másnál behatóbban megvilágította Jézus felemészthetetlen ifjúságát. Jézus, aki azért akar tüzet bocsátani a földre, mert ő maga ez a tűz, mindig is úgy önmaga, hogy az Atya gyermekeként létezik: ez a kulcsa nem szűnő ifjúságának. „Az Atya gyermeke, és mindig is az marad, olyan gyermek, aki nem felnövekedve nem szakadhat el Atyjától, mert minden pillanatban, mindig, örökké nemződik és születik az Atyától; öröktől *van*, de úgy van, hogy örökké éppen most születik” (Balthasar, 1986b: 177), s ezért nem tud hozzászokni az Atyához, szüntelenül álmélkodással tölti el, és mindenkor készséges engedelmisséggel: örök hálát ébreszt benne Isten mindig ifjú és meglepő örökkévalósága, az az újdonság, amely folyamatosan létezik a Szentháromság belső életében.

Ez a magyarázata annak, hogy Jézus példaként állítja tanítványai elé a gyerekeket, azt akarja ugyanis, hogy a gyermekekre jellemző bizalmat és nyitottságot tanúsítsák. És mivel megvan benne az Atyától való születésének örök lelkesültsége, Lelkét átadva fiatalságát tovább tudja adni azoknak, akik abból akarják meríteni létüket, ahogyan ő létezik. És érdemes valamivel hosszabban idézni, hogyan kapcsolja össze Balthasar a Fiúnak ezt az állandó frissességgel egyenértékű ifjúságát a közösséggel, amelyet létrehozott: „A felfoghatatlan pedig az, hogy ifjúságát Jézus át tudta adni egyházának, élő hívóinak. Mivel maradéktalanul átadta magát az emberiségnek, az Atyától való születésének helyét szabaddá tette számunkra, hogy mi is megszülessünk Istenből (Jn 3,44 skk.). Lehetőségünk van arra, hogy a tökéletes gyermekség állapotában kezdjük meg utunkat; gyermekek lehetünk (1Pét 2,2), bár olyanok, akik ettől még az érett ember ítélőképes-ségével rendelkeznek (1Kor 14,20). A keresztény ember úgy felnőtt, hogy léte folyamatosan Istenből fakad” (Balthasar, 1986b: 178). Ezért nincsenek vén szentek, mondja Balthasar, mert öregségükben is fiatalok, hiszen a belső öregedés, a megvénülés az áteredő bűn stigmája, a lecsúszás jele, amellyel a keresztény szellem mindig ellentétes irányú mozgást helyez szembe. Nincs

ugyanis köztes állapot az ifjúság és az öregség között, hangsúlyozza Balthasar arra a Georges Bernanosra támaszkodva, aki azt vetette kortársai szemére, hogy „az evangélium mindig fiatal, ti viszont reménytelenül vének vagytok” (Bernanos, 1995: 1471).

Ez a meggyőződés a keresztény gondolkodásban legalább három irányba nyitott utat az elmúlt évszázad során: a remény újragondolása, a gyermekség újraértelmezése és a jövő újrafelfedezése felé.

A remény és a gyermekség

Ki tudná elfelejteni a remény legüdítőbb és legfelemelőbb újkori magasztalását, Charles Péguy *De porche du mystère de la deuxième vertu* [A második erény misztériumának kapuja] című hatalmas prózaversét, amelyben a kislánként megjelenített remény nem szűnő eleveenséggel szökdél komoly nővérei, a hit és a szeretet körül, s miközben közösen haladnak útjukon, eleveensége miatt a többszörösét is bejárja annak a távnak, amelyet nővérei megtesznek, és ha valamiért nem is találja meg, amit keres, fáradhatatlanul újra elindul? Ki tudná elfelejteni a fáradhatatlanságnak és a szüntelen újrakezdésnek, a törhetetlen bizalomnak és az állandó önátadásnak azt a himnuszát, amelyet Péguy a reményhez ír? Ki tudná megunni azokat a már-már gyengéd intéseket, amelyekkel a francia költő arra biztat, hogy az állandó öngazolás és teljesítménykényszer helyett vessük bizalmunkat abba az Istenbe, aki minden reményünket felülmúló reményre ad okot?³

3 – „Azt hallom, hogy vannak emberek, akik nem alszanak. / Azokat, akik nem alszanak, nem szenvedhetem, mondja Isten. / Az alvás az ember barátja. / Az alvás Isten barátja. / Talán az alvás a legpompásabb alkotásom. / És én magam is elpihentem a hetedik napon. / Akiknek tiszta a szívé, azok alszanak. És aki alszik, annak tiszta a szíve. / Az a nagy titok, hogy legyünk fáradhatatlanok, mint a gyerekek. / Legyen erő a torkunkban, mint a gyerekeknek. / És kezdjük el minden reggel előlről, mindig frissen, / Mint az ifjú, mint az új remény. / Ámde azt hallom, hogy vannak emberek, / Akik jól dolgoznak, de rosszul alszanak. / Nem alszanak. Mennyire híján vannak az irántam való bizalomnak! / Szinte rosszabb, mint ha rosszul dolgoznának és jól aludnának. / Mint ha nem is dolgoznának, de aludnának, mert a lustaság / Nem nagyobb bűn, mint az aggodalmaskodás, / Sőt kisebb bűn, mint az aggodalmaskodás / És mint a kétségbeesés és az Istenbe vetett bizalom hiánya. / Nem azokról beszélnek most, mondja Isten, / Akik nem dolgoznak, és nem is alszanak. / Az ilyenek bűnösök, nem vitás. Meg is érdemlik, amit kapnak. / Nagy bűnösök. / Dolgozniuk illene. / Azokról beszélnek, akik dolgoznak, de nem alszanak. / Őket sajnálom. Azokról beszélnek, akik dolgoznak, és így / Tehát teljesítik a parancsot, szegény gyerekek. / Másrészt viszont nincs bátorságuk, nem bíznak eléggé, nem alszanak. / Őket sajnálom. Rossz néven veszem tőlük. Egy kicsit. Nem bíznak bennem. / Ahogyan a gyermek ártatlanul befészkelte magát anyja karjába, nem fészkelik be / Magukat gondviselésem karjába. / Van bátorságuk a munkához. / Nincs bátorságuk a semmittevéshez. / Megvan bennük a munka erénye. / Nincs meg bennük a semmittevés erénye. / A kikapcsolódás. A pihenés. Az alvás. / Nem tudják a boldogtalanok, mi a jó. / Nagyon jól intézik az ügyeiket napközben. / De nem akarják rám bízni a felügyeletüket éjszaka. / Mintha nem tudnám biztos kézben tartani őket egy éjszakára. / Aki nem tud aludni, nem hűsöges a reményhez. / És ez a legnagyobb hűtlenség. / Mert a legnagyobb hit iránt hűtlen. / Szegény gyerekek, napközben olyan bölcsen rendezik az ügyeiket. / Am ha eljön az éj, nem fogják vissza magukat. / Nem határozzák el, hogy az én gondjaimra bízzák a dolgaikat. / És a felügyeletem és a gondoskodásomra. / Mintha talán nem tudnék egy kicsit én is törődni velük. Virrasztani fölöttük. / Vigyáznunk rájuk, törődni velük, óvni őket. / Pedig egy sor más dologgal is törődnöm kell, szegény kis emberek. / Én kormányzom a teremést, az talán mégiscsak nehezebb kissé. / Talán mégis gond nélkül rám bízhatnátok a dolgaikat, barátaim. / Vagyok talán annyira bölcs, mint ti. / Rám bízhatnátok talán őket egy éjszaka erejéig. / Úgy értem, miközben alszotok, / És másnap reggel talán nem azt látnátok, hogy nagy kár esett bennük. / Talán még képes vagyok rá, hogy törődjek velük egy kicsinyiség. / Mert igazán nem csak egy olyan ember van, / Akinek lefekvéskor nagyon cudarul állnak a dolgai, / De felkeléskor igencsak rendben találja őket, / Mert talán arra jártam éjszaka” (Péguy, 1986: 161–163).

A remény mellett a gyermekség újrafelfedezése is volt az elmúlt század, és egyáltalán nem pusztán szentimentális gyermekségnosztalgiával szolgált. A katolikus teológia és bölcselet legkésőbb Gustav Siewerth óta különösen is komolyan veszi a gyermekkor valóságát, mivel tudja, hogy az anyja mosolyában nyugvó gyermek „megérti, hogy ez a szeretet a legfőbb és teljességgel elégséges jó, amelyen túl már nem lehet valami magasabb rendűt várni” (Balthasar, 1967: 13). Más szóval ebben az én-te kapcsolatban lényegileg feltárul a valóság (mint a paradicsomban), s olyan ragyogóan megvilágít mindent, hogy ekkor Isten is megmutatkozik: a gyermekkorban megtapasztalt alapvető szeretet és elfogadás ennek értelmében tehát az istenismeret eredendő terepe is egyben. Ezért állítható azután, hogy „az osztatlan életben” élő gyermeket „az emberi lét minden eleme akadálytalanul átjárja” (Siewerth, 1957: 35).

Ezért a katolikus bölcselet is kiemelte, hogy a gyermekkor átélése nem csupán a felnőtt-séghez képest időben korábbi, merőben előkészítő jellegű szakasz, hanem az egész későbbi élet folyamatosan meglévő mozzanata, s ezért „az a gyerek, akit csakis a felnőttkorhoz viszonyítva látnak és irányítanak, még csak igazi felnőtté sem tud válni” (Guardini, 1993: 621). Ennek alapján a fiatalságról az egész német ifjúsági mozgalom szellemi motorjaként is páratlanul sokat tudó Romano Guardini még attól a kijelentéstől sem riad vissza, hogy a nevelőknek a gyermeki élet legsajátabb tényezőit meg kell védeniük a felnőttek érdekeitől (ahogyan egyébként a gyerekek ösztöneitől is). Ugyanezzel a realitásigénnyel beszél Guardini az ifjúkorról, az ifjúról, aki „megtapasztalja, mennyire összetettek a dolgok, milyen nehezen lehet boldogulni pusztán a rögzített normák segítségével, s mindennek talán több oldala is van. Észreveszi, olykor milyen irreálisak az abszolút elvek, s ezért folytonosan kompromisszumokba kell bocsátkoznia, amelyekre fiatalabb korában még oly nehezen szánta el magát; nehéz szembenéznie azzal, hogy elgondolásai megvalósításának lehetőségéért azzal kell fizetnie, hogy le kell faragnia abszolút igényeiből”. Az ifjú megtapasztalja, hogy a megváltoztatni próbált társadalmi, politikai, gazdasági élet valósága jóval szívósabb és ellenállóbb, mint gondolta. Azzal szembesül: sokan meglátják és kifejezik az igazságot, de ez még nem jelenti azt, hogy el is fogadják. „A butaság, az önösség, a részvétlenség ereje óriási. A fennálló viszonyok megváltoztatására tett kísérletek sokszor erőtlenül lobbannak el. És ugyanezt tapasztalja meg saját magával kapcsolatban is. Ha felismeri valaminek az igazságát, az még egyáltalán nem jelenti azt, hogy meg is cselekszi. Újra meg újra kudarcot vall. Így pedig felfedezi azt az erőt, amely előfeltétele mindenféle termékenységnek és cselekvésnek: a türelmet” (Guardini, 1986: 38–41, 50–51).

A jövő kérdése az újabb teológiai gondolkodásban

A harmadik tényező a jövő problematikájának újrafelfedezése. A 20. század elején a kereszténység belül többen osztották Ernst Troeltsch véleményét, miszerint a keresztény szellemiség elvesztette azt az érzékenységet, amellyel a végső dolgokhoz kapcsolódott. Egyrészt korai története során túl sokszor biztos volt már a vég perzselő közelségében, és a hamarosan bekövetkező végső jövő emlegetése egy idő után már nem tudott lelkesedést kiváltani, másrészt az újkorban hajlamos volt kényelmesen berendezkedni a jóléti viszonyok között, és békésen követni az emberiség földi fejlődésének ígéretesebbnél ígéretesebb pályáit. A keresztény szellem területén ennek a kényelmes és békés szemléletmódnak az volt a jele, hogy az eszkatológia idővel már csak ártalmatlan kis fejezet lett a keresztény tanítás kifejtésének végén (Karl Barth).⁴ E téren az elmúlt század egyik komoly szellemi fejleménye volt, hogy az idő és a történelem vége betört az idő és a történelem közepébe: a keresztény gondolkodók hangsúlyozni kezdték, hogy a vég nem egyszerűen csak záróköve a nagy egésznek, hanem az idő minden pillanatát áthatja és formálja. Ha kiderül, hogy minden pillanat közvetlenül összefügg az idő végével, akkor nemcsak a történelemről alkotott felfogás változik meg, de maga az időben élt élet is. „Mindig azt mondjuk, hogy nagy dolgokat várunk, de valójában már nem várunk semmit” – Teilhard de Chardinnek ez a jogos panasza a század első harmada után fokozatosan elvesztette alapját, legalábbis a keresztény szellem belső világában.

A végső jövő felértékelése abban is éreztette hatását, hogy a 20. század derekától a keresztény gondolkodás területén soha nem látott mértékben nyert polgárjogot a jövőre irányuló reflexió. A pillanatban rejlő ígéretek soha nem válthatók valóra teljesen, a pillanat lehetőségei soha nem aknázhatók ki kimerítően, ezért az ember elkerülhetetlenül a jövő felé lendül, állították komoly keresztény szellemek. Ezért a sokszor elemzett hit és az állandóan hangsúlyozott szeretet mellett a 20. század gondolkodása a reményt is fokozott mértékben gondjaiba vette. Aki a hatvanas és a hetvenes években felcsapta a reménnyel foglalkozó könyveket, rendre azzal találkozhatott, hogy a modern ember túlságosan szerény, túlságosan kevéssel beéri, a következő napra, hónapra, évre vagy századra irányuló reményen túl nem meri valami igazán nagyba, a végső beteljesedésbe vetni reményét, nem meri vállalni azt a kockázatot, amely a végső, az abszolút remény elsajátításából fakad. A konkrét élet konkrét lépései akkor valósíthatók meg igazán, ha a minden konkrétumon túllendülő végső remény misztikájából fakadnak, hangsúlyozta fáradhatatlanul Karl Rahner, aki ebből a szempontból jellegzetes tanúja volt korának.

4 – Barth eszkatológiájának kezdetéről lásd Aspey, 2010.

A fejlődés lázában égő 19. századot elsősorban az foglalkoztatta, hogy milyen folyamatok viszik a jövő felé az emberiséget. A 20. században a keresztény gondolkodók főként arra figyelmeztettek, hogy a kereszténység semmiféle konkrét jövőre nem kötelezi az embert, nincsenek olyan jövőképek, amelyek joggal hivatkozhatnának a kereszténységre, keresztény építőelemekből nem szerkeszthető meg az emberi jövő semmiféle mozaikja, ugyanakkor minden keresztény embernek kötelessége, hogy támogassa és táplálja azokat az értékeket, amelyek javára válnak az emberiségnek, tudván tudva, hogy a legvonzóbb, legbékésebb, legnyugodtabb, legkényelmesebb földi jövő sem váltja valóra töredékét sem annak, amit a kereszténység ígér. Ki tudja, teszi fel a kérdést egy helyütt Rahner, hogyan fog bekövetkezni az emberiség vége (az idevágó bibliai elbeszélések csupán képi jellegűek, nem pontos beszámoltat közölnek a végidőről, vagyis nyitva hagyják a kérdést) (Rahner, 1960)? Az sem elképzelhetetlen, mondja válaszként saját kérdésére, hogy az emberiség éppen a látszólagos fejlődésébe fog belefulladni, nem elképzelhetetlen, hogy az emberek idővel apró-cseprő technikai eszközökkel bíbelődő lényekké válnak, és abban a pillanatban, ahogy lezárják a végső jövő távlatát, véget is ér a történelmük, hiszen lényegében megszűnnek emberek lenni.

A végső jövő és a jelen szerves összefüggése a szűkebb értelemben vett keresztény gondolkodáson kívül is megnyilvánult az elmúlt évszázad folyamán. A leglátványosabban talán (a remény filozófiáin kívül) a halálról alkotott felfogás átalakulásában. A 20. századi filozófusok előszeretettel emelték ki, hogy a halál kérdését társalgási tabuként kezelő hétköznapi szellemiséggel ellentétben a halál nem egyszerűen csak végállomása az emberi életnek, hanem minden pillanatában hatást gyakorló viszonyítási pontja. Bármennyire is úgy tűnik tehát, hogy a vég (legalább a személyes vég) problémája sok szempontból visszanyerte rangját a folyamatos és feltartóztathatatlan technikai fejlődésben bizakodó korábbi időszakokhoz képest, érdekes módon az a benyomásunk adódhat, hogy a 20. századi szellem sokszor mégis inkább a múltban, főként a régmúltban kereste a menedéket és a megoldást, talán megrettenve mindattól, amit a technika pusztító hatása és a felfoghatatlanul nagy számban kioltott életek tártak elé a két világháború folyamán.

Gondoljunk csak Martin Heideggerre, aki úgy vélte, hogy az európai szellem története folyamatos hanyatlástörténetnek tekinthető, s abban reménykedett, hogy a kezdetek kezdetéhez, a Szókratész előtti gondolkodókhoz vagy a filozófia előtti költészethez visszahatolva megtalálható a megváltó megoldás. Tegyük úgy egy lépést előre, hogy számtalan lépést teszünk visszafelé, a vágyott ártatlanság, az elveszített paradicsom felé – ez a fájdalomból és csalódásból fakadó törekvés, a visszahátrálás gesztusa egészen jellegzetes mintája a 20. század szellemiségének. Gondoljunk csak azokra a költőkre és írókra, akik a gyermekkor himnuszát éneklik, gondoljunk a gyermekkor és a gyerekek kultuszára, amely abból a reményből fakad, hogy az életidő első szakaszában felfedezhető még az elveszí-

tett ártatlanság. Gondoljunk egész fellendülő tudományterületekre, a mítosz kutatásra, az ókortudományra vagy a kulturális antropológiára, amelyek képviselői sokszor a modern élet iránti csalódott ellenszenvtől hajtva igyekeznek visszatérni a még egységes, még szabad vagy még élhető emberi kezdetekhez. Gondoljunk a hallatlan karriert befutó pszichológusokra, amely az egyedi élettörténet és az emberi történelem kezdeteinél időzve próbálja rekonstruálni az ember belső háztartásának és vallás- vagy kultúrateremtő képességének törvényeit. Mintha a 20. század bonyolult és összetett kórusának egyik leghatározottabb szólama egyre csak arra biztatna: vissza, vissza a múltba, vissza a kezdetekhez, mert ott található meg az előrelépés kulcsa.

E többnyire burkolt fájdalomból és csalódásokból fakadó törekvésekkel kapcsolatban a kereszténység elsősorban talán azt mondhatja, hogy bármennyire fáj is, nincs visszatérés az elveszített paradicsomba – ugyanakkor nyitva az út a végső állapot, a végső és abszolút jövő felé, amely visszavonhatatlanul az embernek adta magát a történelem konkrét idejében, és túlszárnnyal minden olyan reményt, amely az elveszett múltban keresné a boldogságot.

Napjainknak van egy keresztény gondolkodója, aki hallatlanul gazdag életművét java részét a végső jövő jelenlétének, hatásának és távlatának szentelte. Az evangélikus Wolfhart Pannenberg-ről van szó, aki megfordítja azt a szokványos szemléletmódot, amely szerint a jövő a múlt és a jelen folyománya.

Az egyetemes vég (az eszkatón) Pannenberg szemében Isten végérvényes öngazolása-ként és az Istent illető valamennyi kétely eloszlásaként jelenik meg: ekkor fog beteljesedni a világ létrehozásának isteni szándéka, amely olyannyira hatással van a világ most is zajló folyamatára, hogy a végső és abszolút jövő egyenesen a világ egységének alapjaként fogható fel – a világ csak azért gondolható el egységnek és egységesnek, mert van végső és abszolút jövője. A világnak nincs jövője Istenen kívül, és ez az abszolút jövő azt az állapotot jelenti, amelyben az egész világ és minden dolog eléri lényegének teljességét: a világ és a dolgok igazi lényege ugyanis csak akkor valósul meg, amikor az összes lételemük teljessége jelenvaló lesz, ez pedig olyan időbeli folyamatot feltételez, amely csak a végső jövőben ér véget. A dolgok lényegéhez a teljes *történetükre* szükség van, állítja Pannenberg, csak akkor mondható meg valamiről, hogy valójában micsoda, ha már a teljes történetét ismerjük, ahogyan egy ember-ről is csak akkor állapítható meg, hogy valójában kicsoda, ha az egész élete előttünk áll.

Van olyan esemény és van olyan valóság azonban, amely elővételezi a végső jövőt: ez a lényege a kereszténységnek, vagyis Jézus Krisztusnak. Jézus sorsa elővételezi az abszolút jövőt, s ezért állítható, hogy Jézus az új ember: minden embernek azzá kell alakulnia eszkatologikusan, amit Jézus megjelenít a konkrét történelemben (ennek a folyamatnak a mozgatója az, akit Szentléleknek nevez a kereszténység). Jézus Krisztusban teljességgel feltárul,

hogy Isten a jövő hatalma, olyannyira, hogy valójában nem a jövő a múlt és a jelen következménye, hanem a jelen Isten jövője felől érkezik el hozzánk folyamatosan. Az emberiség jövőbeli (abszolút) egységének időbeli jele az egyház, amely Jézus sorsához fűződő belső kapcsolatánál fogva nélkülözhetetlen eleme a jövő megvalósulási folyamatának.⁵

Meglepő-e hát ezek után, hogy a közelmúlt egyik meghatározó teológiai dokumentuma, Karl Rahnernek a keresztény hitbe bevezető munkája a következőképpen ér véget: „A kereszténység az a vallás, amely napirenden tartja az abszolút jövő kérdését. [...] Mivel a kereszténység az egy igaz Isten imádása (és valamennyi bálvány elutasítása, amelyek mind véges hatalmak és emberi dimenziók abszolutizálásai), ezért a kereszténység az abszolút jövőre teszi nyitottá az embert, és mivel az abszolút jövő abszolút titok, és az is marad, akkor is, amikor az isteni önközlés eljut a beteljesülésre, ezért a kereszténység az a vallás, amely napirenden tartja az abszolút jövő kérdését. [...] Ezt az abszolút jövőt Istennek nevezzük” (Rahner, 1983: 429).

A jövő és az ifjúság: Ferenc pápa útmutatása

Ferenc pápa 2019 márciusában kiadott apostoli buzdítása számtalan szállal kapcsolódik az eddigiekben vázolt, rendkívül gazdag hagyományhoz, és semmiben sem marad el nagy elődeitől.

A dokumentumban első pillantásra a terjedelme a legmeglepőbb. A 299 pontból álló szöveg nem olvasható el néhány perc alatt, s ezért felmerülhet a kérdés, lesznek-e fiatalok, akik készek áttanulmányozni. Ha viszont figyelembe vesszük, hogy Szent II. János Pál pápa 1985-ben a fiatalokhoz intézett apostoli levele óta nem született egyházfő tollából az ifjúság kérdéseivel foglalkozó írás, a terjedelmes *Christus vivit* inkább arra figyelmeztet, hogy Ferenc pápa rendkívül komolyan veszi az ifjúságot, és nemcsak azért, mert a fiatalok jelentik az egyház jövőjét, hanem azért is, mert a fiatalok már most az egyház jelenét képviselik.

A szöveg nagyrészt közvetlenül a fiatalokhoz szól, akiket számos helyütt egyes szám második személyben szólít meg, sokszor jellegzetesen Ferenc pápa stílusában, közvetlenül és a fiatalok nyelvének eszköztárából merítve. Máriát például nem habozik *influencer*nek nevezni, aki azért fejt ki óriási hatást, mert Istennek igent mondva nem kötött életbiztosítást. De a dokumentum nem hatásvadász, és nem igyekszik lezser fordulatokkal a fiatalok kegyeibe férközni. Mindenekelőtt türelmes, kontemplatív és hívő tekintettel méri fel az ifjúság helyzetét, kérdéseit, igényeit és feladatait, s hívő igénye nem utolsósorban abban jelentkezik, hogy negatív és pozitív tényezőket, nagyszerű jelenségeket és árnyékokat, szörnyűségeket

5 – Lásd erről részletesen Pannenberg, 2005, 2006.

és csodákat egyaránt számba vesz. Aki olvasni kezdi, hamar belátja, hogy magával a valósággal kerül kapcsolatba a hosszú dokumentumban, s mivel a valóság mindig érdekes, a szöveg sem válik vontatottá.

A *Christus vivit* kilenc nagy fejezetben veszi sorra az ifjúsággal kapcsolatban felmerülő kérdéseket. A bevezető megjegyzések után az első fejezet azt mutatja be, mit mond Isten igéje a fiatalokról, a második Jézus Krisztus örök fiatalságát állítja elénk, a harmadik pedig a *Ti vagytok Isten mostja* meglepő címet viseli. „Krisztus él! Ő a mi reményünk, és csodálatos módon fiatalságot ad a világnak. Minden, amit megérint, megifjodik, új lesz, étellel telik meg.”⁶ A fiatalság krisztusi érintése pedig nemcsak tetszetős kifejezés, hanem magát az életet hozza magával, és Ferenc pápa az egész dokumentumban az élet valóságát igyekszik közel vinni olvasóihoz.

Már eleve azzal is, hogy buzdításában nagy teret szentel az ifjúságról szóló szinóduson elhangzott véleményeknek és felszólalásoknak, amelyek nemcsak hívő fiataloktól, hanem esetenként nem hívőktől is származtak. Bármiről is beszéljen, sokszor „kiszól” a fiatalokhoz, mintegy biztosítva őket arról, hogy tudja, mi foglalkoztatja őket. A Bibliában ábrázolt fiatalokat bemutatva is kiemeli, hogy az ifjak a mai napig őszinték, nem kendőzik el és nem szépítgetik a valóságot, nagy dolgokról álmodnak, és meg akarják hódítani a világot. Nagy baj lenne, tehetnénk hozzá, ha nem így lenne!

A szöveg első három fejezetének legszebb részét azok a szakaszok alkotják, amelyekben Ferenc pápa az ifjúként meghaló és mindörökké fiatal Jézus Krisztusról elmélkedik. Jézus fénye nem messziről vagy kívülről érkezik a mai fiatalokhoz, hanem saját ifjúságából tör elő, hangsúlyozza a pápa, és hosszú, nagyon szép szakaszokat szentel a jézusi ifjúság szemlélésének. De kontemplatív elmélyüléséből nyomban le is vonja a következtetéseket, részben a fiatalokra, részben az egyházra nézve. Jézusnak, akinek volt ereje ahhoz, hogy szembeforduljon korának vallási és politikai hatalmaival, ma is segítenie kell az egyházat, hogy megszabaduljon azoktól, akik vénné teszik, mert a múlthoz láncolják, de attól is mentesítenie kell, hogy újdonságokat hajszolva mindenkihez alkalmazkodni próbáljon. A fiatalok nem akarnak némaságba burkolózó és gyáva egyházat, de olyat sem, amely állandóan ugyanabban a két-három kérdésben tart fenn hadiállapotot. Ezért is szerencsés, hogy a dokumentum csak viszonylag későn tér ki a szexualitás kérdésére, és nem is időzik nála hosszasan.

A jézusi fiatalságból eredő következmények őszinte és szókimondó ecsetelése mellett a dokumentum első három fejezetében azok a szakaszok a legmegrendítőbbek, amelyekben Ferenc pápa az ifjúság globális helyzetét mutatja be. Már a például állított fiatal szentek között sem csak európaiak, hanem vietnámiak, kongóiak és argentinok is helyet kaptak, s

6 – A dokumentumot az alábbiakban a saját fordításomban idézem.

az ifjúság helyzetének felmérésében is megmarad ez a távlat. A megrázó áttekintés végén a pápa arra figyelmeztet, hogy sem a felnőtteknek nem szabad hozzászokniuk a fiatalok néhez, sokszor botrányosan nehéz életkörülményeihez, sem a fiatalokban nem szabad banalitások szajkózásával és szórakoztatási eszközökkel elfojtani a valóságra nyitott érzékenységet. Fontos, hogy az egyház tudatosítsa a fiatalok helyzetét, mert „nem anya az a nő, aki nem tud sírni” (75), és az élet bizonyos dolgait csak olyan szem tudja látni, amelyet „sírás tisztított meg” (76). Az egyház anyai könnyeiről szóló szakaszokat valószínűleg soha nem fogja elfelejteni, aki elolvassa őket.

Három konkrét témakör is körvonalazódik a dokumentumban a színódusi felszólalások nyomán: a digitális környezet, a migráció és a visszaélések. A digitális világ pozitív lehetőségeit és veszélyeit egyaránt áttekintő szakaszok után a migráció kapcsán Ferenc pápa arra emlékeztet mindenkit, hogy nemzetközisége miatt az egyház kivételesen jól ismeri a háborúk, az üldözések, a klímaváltozás, a természeti katasztrófák és a szélsőséges szegénység miatt menekülésre kényszerülők helyzetét, s ezért „a migráció kérdésében prófétai szerepet játszhat a társadalomban” (94). Külön is figyelmezteti a fiatalokat, hogy „ne dőljenek be” azoknak, akik hangulatot keltenek a fiatal migránsok ellen, és el akarják hitetni, hogy „veszélyt jelentenek” (uo.). A visszaélések kapcsán a hatalommal, az anyagi erőforrásokkal és a lelkiismerettel való visszaélést éppúgy megemlíti, mint a szexuális természetű bűncselekményeket, és különösen sokat beszél a visszásnak tekintett klerikalizmusról, vagyis azokról, akik úgy vélik, hogy egyházi hivataluk olyan csoport tagjává teszi őket, amelynek mindenre kész válasza van, és ezért már senkire sem kell figyelnie.

A dokumentum realizmusához azonban hozzátartozik, hogy számtalan nagyszerű és csodálatos jelenségre is felhívja a figyelmet. Nemcsak arra, hogy a papok túlnyomó többsége nem enged a klerikalizmus kísértésének, hanem hűséges és nagylelkű szolgálatot végez, de a „szentség balzsamára” is, amelyet életével oly sok fiatal elkészít, hogy gyógyítani tudja az egyház és a világ sebeit (50). Különösen szép szavakkal szól Ferenc pápa a harmadik fejezet végén közvetlenül a fiatalokhoz, főként a fiatalon elhunyt Carlo Acutis példáját kiemelve. Carlo „nem hagyta, hogy megtévesszék. Láttá, hogy sok fiatal különbözőnek tűnik ugyan, sokszor mégis olyanok, mint a többiek, és azt hajhásszák, amit a fogyasztás és a szórakozás mechanizmusaival rájuk kényszerítenek a hatalmasok. Ily módon nem engedik, hogy láthatóvá váljanak azok az ajándékok, amelyeket az Úrtól kaptak. Ezért van, mondta Carlo, hogy »mindenki eredetiként születik, de sokan másolatként hálnak meg«. Ne engedd, hogy vedled is ez történet!” (106).

Azok a fiatalok, akik eljutnak a *Christus vivit* kezdetű apostoli buzdítás harmadik fejezetének végéig, úgy érezhetik, különleges megtiszteltetésben van részük. A negyedik fejezet elején Ferenc pápa ugyanis olyan közvetlen szavakkal fordul hozzájuk, amelyeket olvasva

az lehet a benyomásuk, mintha leülne melléjük (azt sem lenne túlzás állítani, hogy letérdel melléjük), és mélyen a szemükbe nézve próbálna a lelkükre kötni valamit. A fejezet címe szerint „nagy üzenetet” kíván átadni nekik, olyan üzenetet, amely „a legfontosabb” és az „első” (111). Mindegy, hányszor hallották már, el akarja mondani nekik, hogy Isten szereti és a Megfeszített karja átöleli őket.

Jól látszik, hogy a pápa számára különösen fontos szakaszokról van szó. Legalább három tényező utal arra, hogy minden erejével az üzenet megfogalmazására törekszik. Egyrészt a fiatalok számára könnyen érthető képeket használ, arról beszél például, hogy Isten emlékezete nem „merevlemez”, amely minden adatot tárol, hanem együttérzéstől szelíd szív. Másrészt nem riad vissza attól, hogy szóba hozza az apasággal kapcsolatos negatív tapasztalatokat. A teológusok már a hetvenes évektől sokat beszélnek arról, hogy az apák nevelésbeli kudarcai, az apaság összeomlása egész nemzedékek számára megnehezíti az Atyának nevezett Isten elfogadását és megszeretését. Ferenc pápa is kitér erre a problémára, s megemlíti, hogy a fiataloknak sokszor nem olyan apjuk van, amilyenre szükségük lenne, mert távolságtartó vagy éppen zsarnokoskodó. Lehet, hogy egyszerűen nem az, aki kellene. „Nem tudom”, teszi hozzá a pápa (érdemes lenne utánajárni, szerepelt-e már ez a mondat bármely egyházfő valamelyik dokumentumában), mindenesetre az Atya nem ilyen. A nagy megértésről tanúskodó szavakon kívül egy helyütt fel is kiált a szövegben, és azt mondja: „az igazi bukás az (figyelem!), az igazi bukás az [...] amikor a földre zuhanva fekvé maradunk, és nem kérünk segítséget” (120). A fiatalos hasonlat, az apaság reális felmérése és a felkiáltás nagyon szép szavakat kísér, Isten szeretetének, „diszkrét”, „tiszteletteljes”, „a szabadságot szerető” szeretetének olyan átgondolását, amely csak mély szemlélésből fakadhat.

De a dokumentum nem engedi, hogy az olvasó megmaradjon e nyugodt szemlélésnek a szintjén. Azután, hogy kiemeli, Krisztus megmenti az embert, és él, máris kérdésekkel bombázza a fiatalokat. Szeretetre vágysz, teljességre vágysz, szenvedélyre vágysz? – kérdezi Ferenc pápa. Hát ne gondold, hogy a zabolátlanság és mások eszközszerű használata a szeretet tapasztalatát nyújtja, a pénz felhalmozása pedig a teljesség érzését adja. Ha szenvedélyre vágysz, merj szerelmes lenni, hangzik a recept, és ezen a ponton mindenki a nagy jezsuita generális, az életszentség hírében elhunyt, legendás Pedro Arrupe „szerelemre” bátorító híres felhívásának szavaival találkozhat.

Az ötödik fejezet az ifjúság természetéről elmélkedik, és ebben a szakaszban jól látszik, milyen sokat merít Ferenc pápa a múlt század egyik kiemelkedő teológusának elgondolásai-ból. A fentebb már említett Romano Guardiniról van szó, akivel németországi tanulmányai idején behatóan foglalkozott, s akinek az életkorokról és a fiatalágról szóló szövegei rendre visszhangoznak a dokumentumban. Például amikor a *Christus vivit* arról beszél, hogy az egyes életkorok értékei és tapasztalatai nem elmúlásra vannak ítélve, hanem be kell épülniük

a következő életszakaszba: ami egyszer megtörtént és megvalósult, annak mindörökre meg kell maradnia. A fejezet az ifjúságról írt szabályos himnusszal kezdődik: a pápa hosszú szakaszokban buzdítja a fiatalokat arra, hogy merjenek nyugtalanok és elégedetlenek lenni, legyenek álmaik és terveik, mert az Isten iránti szeretet nem lehet akadály a nagy álmoknak, s ne féljenek kockáztatni, és ne tartsanak a hibáktól, mert az önkéntelen hibáknál sokkal rosszabb a bénultság, az „élő halottak” állapota, akik a biztonságot és a kényelmet éppúgy összekeverik az étellel, mint ahogy a kanapén gyakorolt tévénézést a boldogsággal. Merjeteik és akarjatek élni, harsogja szinte Ferenc pápa, és „ne menjeteik idő előtt nyugdíjba” (143).

E buzdítások igazi súlyát azonban az adja meg, amit a szöveg az éréstől és a felnőttkorhoz vezető döntésekről mond, és ezt a szálát viszi majd tovább a meggyökerezés fontosságáról szóló hatodik fejezet is. Romano Guardini és Loyolai Szent Ignác bölcsessége elegyedik abban a megállapításban, mely szerint azérés folyamatának meg kell őriznie azt a végtelenre való nyitottságot, amely a fiatalságra jellemző, de a felnőttkor ügyes-bajos dolgai között könnyen bezárul, s az érett felnőtteknek is érzékenynek kell maradniuk a valóságra, amely „mindig nagyobb” (160). A felnőttkori bezárkózás veszélye persze fiatalkorban is megvan, figyelmeztet Ferenc pápa, ezért merészen „eksztázisra”, önmagukból való kilépésre bátorítja az ifjakat, akiknek nem biztonságot adó kis csoportokba kell visszahúzódniuk, hanem kapcsolatba kell lépniük idősekkel, betegekkel és hajléktalanokkal. Sőt az sem baj, ha kimennek az utcára, és tiltakoznak bizonyos folyamatok ellen, hiszen jogos, ha a változások főszereplői akarnak lenni. „Ne hagyjátok, hogy mások legyenek a változások főszereplői”, inti őket a *Christus vivit*. Elemzők már felhívták a figyelmet arra, mennyire beszédes, hogy a dokumentum aláírásának hónapjában szerte a világon számos fiatal vonult az utcára, hogy a klímaváltozással összefüggő veszélyekre emlékeztesse a megfáradt felnőtteket.

Ugyanebben a szakaszban szerepel a dokumentum harmadik jézusi lehorgonyozása. A Jézus fiatalkorára és a Jézusban kézzelfoghatóvá váló isteni szeretetre vonatkozó elmélkedések után az ötödik fejezet a Krisztussal nyert barátságról gondolkodik. Az elmélkedés utolsó pontja felejthetetlenül szép: „Jézus egyetlen álomban tudja egyesíteni az egyház összes fiatalját, egyetlen nagy álomban [...] egy Jézus nevű álomban [...] konkrét álomról van szó, amely konkrét ember: az ereinkben folyik, és mozgatja a szívünket” (157).

Az álom motívuma a hatodik fejezetben is felbukkan, mégpedig rendhagyó Szentírás-magyarázat keretében. Joel próféta sokszor idézett jövendölését, mely szerint az idősek álmokat látnak majd, a fiataloknak pedig látomásaik lesznek, Ferenc pápa úgy magyarázza, hogy tapasztalataik és életútjuk alapján az időseknek álmaik vannak, s a fiataloknak bele kell helyezkedniük ezekbe az álmokba, hogy aztán valóra váltható látomásaik lehessenek. Nem véletlen ez a szokatlan értelmezés, hiszen az egész fejezet arról szól, mennyire fontos, hogy a fiatalok ne veszítsék el a kapcsolatot az idősekkel, és ne hagyják, hogy gyökértelenné tegyék

őket. Ebből is kitűnik, hogy a dokumentum valóban realista: nemcsak a „szárnyakról” zeng himnuszt, de a „gyökereknek” is beható figyelmet szentel.

Akiknek nincsenek gyökereik, hangsúlyozza Ferenc pápa, azok kiszolgáltatottá válnak. Olyan ideológiáknak eshetnek martalékul, amelyek arról akarják meggyőzni őket, hogy csak egyvalaki ajánlata, egyetlen vélemény fogadható el, s minden mást, mindenki mást gyanús szemmel kell nézni. Vannak, akik megpróbálják mindazt lerombolni, ami más, hogy ily módon ellenállás nélkül uralkodhassanak. Ha a fiatalok nem akarnak az efféle manipuláció áldozatai lenni, ha nem akarják engedni, hogy a mindenki mást gyanúsnak és veszélyesnek beállítók játékszerévé váljanak, akkor ismerjék meg a történelmet és a nemzedékeken átívelő szellemi gazdagságot. Így azt sem fogják engedni, hogy homogén masszát gyúrjanak belőlük, amelyben már nincsenek kulturális különbségek. Ehhez pedig az egyházban fiatalokra és idősekre egyaránt szükség van: így lehet az egyház olyan kenu, amelyben a fiatalok az evezőket húzzák, de az idősek figyelik a tájékozódáshoz nélkülözhetetlen csillagokat.

Annak köszönhetően, hogy a *Christus vivit* kezdetű apostoli buzdítás a kendőzetlen valóságot állítja olvasói elé, s egyensúlyt tud teremteni a szokatlanul felrázó erejű intések és a nyugodt szemlélés (főként Jézus szemlélése) között, nem elképzelhetetlen, hogy lesznek fiatalok, akik az utolsó három fejezetet is készek áttanulmányozni. Ugyanakkor a fiatalok pasztorációjáról, a hivatásról és a szellemek megkülönböztetéséről szóló fejezetek már inkább felelős egyházi tevékenységet végző felnőttekhez szólnak, s ritkábban is szólítják meg közvetlenül a fiatalokat.

A három fejezet egyszerre tanúskodik Ferenc pápa valóságérzékeléséről, jezsuita identitásáról és népszerűségéről, három olyan vonásról, amely látszólag nehezen egyeztethető össze, ebben a sok szempontból formabontó pápában mégis meggyőző egységbe kerülnek. A hetedik fejezet nyomban a valósággal szembesít minket. Nemcsak azzal, hogy a bevett struktúrákban a fiatalok sokszor nem találhatnak választ a kérdéseikre, s ezért inkább új közösségeket hoznak létre maguknak, de azzal is, hogy az alapvető intézményeknek számos tekintetben önkritikát kell gyakorolniuk, főként a katolikus iskoláknak, mert a lelkipásztori tevékenységet hajlamosak a hitoktatásra korlátozni, elzárkózó „bunkerré” változnak, s nem nyújtanak lehetőséget a hívő tapasztalat elsajátítására. Ugyanilyen probléma, hangsúlyozza a pápa, hogy az egyház ügyének nagy nehezen megnyert fiatalok kezdeti lelkesedését sokszor lehűti, sőt kioltja az a tanítás, amelyen kívül mást nem mindig tudnak kínálni nekik: az egyház társadalmi tanítása, a házasság előtti tisztaság, a házasságkötés és a családtervezés hamar „unalmassá” válik a fiataloknak. Ezek természetesen fontos témák, de ha elszakadnak a hívő élet nagy egészétől, elvesztik életerejüket, és ugyanúgy az ifjúsági lelkipásztorkodás „karikatúrái” lesznek, mint a steril iskolák.

A hetedik fejezetnek több csúcspontja is van. Az egyik a 216. pont, amelyben Ferenc pápa korunk árváiról beszél, azokról a gyermekkorú, fiatal és felnőtt árvákról, akik nem részesülnek szeretetben és figyelemben. Olyan emberekről, akik a szüleik és nagyszüleik ellobbant álmai után hátramaradó hamvak között nőttek fel, s ezért nincs erejük ahhoz, hogy elviseljék a nagy célok és eszmények lobogását. Nekik olyan új helyekre van szükségük, ahol szívélyes befogadást élhetnek át. A másik csúcspontot a „népközei” lelkipásztorkodásról szóló pontok jelentik (230–238). Ferenc pápa arra int, hogy a fiataloknak sokszor már eleve megvannak a saját vezetőik, akiket az egyháznak nem szabad korlátozásokkal és megkötésekkel sújtaniuk, hanem teret kell adnia a Szentlélek karizmáinak. Az ilyen fiatalok olyan nyitott tereket tudnak létrehozni, ahol helyet találhatnak maguknak a nyitott szellemű (és nem feltétlenül katolikus identitású) fiatalok, mert nem bezárkózó körökre lelnek, hanem a fiatalok számára vonzó életre. Az ilyen fiatalok számára pedig sokszor vonzóak a népi vallásság formái, például a zarándoklatok, amelyekkel érdemes élni.

A dokumentum mindeközben kiegyensúlyozottságra törekszik. Lehetetlen nem észrevenni, hogy miközben arról beszél, mennyire nem kérnek a fiatalok a pasztorális tervekben és kiszámítható menetrendekből, számba veszi azokat a területeket, ahol életszerű lehet a fiatalok pasztorációja; miközben a fiatalok karizmáit dicséri, a felnőttképzés fontosságát is hangsúlyozza; s miközben a hívő tapasztalat nélkülözhetetlenségére mutat rá, a kulturális képzést is középpontba állítja. Sokat elárul Ferenc pápáról, hogy milyen sorrendben szól azokról a területekről, amelyeken növekedni tud a fiatalok keresztény érettsége: csend és imádság, mások szolgálata, művészet, sport, természet.

Egészen természetes, hogy a hivatásról és a megkülönböztetésről szóló két utolsó fejezetben már Ferenc pápa jezsuita látásmódja is nagymértékben érvényesül – de nem csak az. Kifejezetten szóba kerül ugyanis az ifjúsági szinódusra beérkezett vélemények összerménye a hivatással kapcsolatban: a fiatalok szerint a legégetőbb kérdést e téren a család és a munka jelenti. De a II. vatikáni zsinat szellemisége is eleven erővel jelentkezik, hiszen a dokumentum az életszentségre szóló egyetemes keresztény hivatásra, a zsinat egyik nagy és üdítően friss témájára helyezi a hangsúlyt, mégpedig a *Christus vivit* korábbi jézusi szakaszaival összhangban a Jézussal való barátság formájában. Ebben a fejezetben nem találunk olyan szakaszt, amelyben Ferenc pápa tekintete türelmesen elidőzne Jézus alakjánál, találunk viszont egy különösen szép pontot, amelyben magáról Jézus tekintetéről esik szó: Jézus ma is közöttünk jár, mint egykor Galileában, a mi utcáinkon sétál, meg-megáll, és sietség nélkül a szemünkbe néz – mi viszont állandó sietségünkben csak nehezen tudjuk viszonzni tekintetét, s csak bajosan halljuk meg hívását. Ám érdemes hallgatni rá, mert útmutatásával nem tönkretenni, hanem a valódi élethez segíteni akarja az embert. Itt is kiviláglik, hogy a fiatalokhoz szólva Ferenc pápa rendkívül szerencsésen ötvözi a modern élet kifejezőkészele-

tét és a teológiai nyelvezetet. Figyelmeztetése szerint az emberhez intézett isteni hívás nem letölthető program, nem applikáció, hanem a szeretet jegyében álló isteni történetben kíván részt adni, egy olyan történetben, amely összefonódik az ember saját élettörténetével. Mivel történetről van szó, nem lehet minden részletét előre tudni, inkább egyetlen nagy irányt kap annak az élete, aki követni meri Isten hívását, s olyan folyamat kezdődik meg, amelynek során ki tudja bontakoztatni egész valóját.

A „karikatúrák” ismeretében az olvasó fellelégezhet, amikor látja, hogy a családdal kapcsolatban a szexualitás dicsérete csak kevés helyet foglal el, és igazi erő inkább azokat a mondatokat tölti meg, amelyekben Ferenc pápa a szeretet és a szerelem szenvedélyességéről beszél. Az igazi szeretet és az igazi szerelem mindig szenvedélyes, kiáltja szenvedélyes szavakkal a *Christus vivit*, merjetek hát házasságot kötni, fiatalok, ne hagyjátok, hogy a zabolátlanság vagy a tunyaság elorozza tőletek a nagy szerelmet, legyetek forradalmárok, és ússzatok szembe az árral, azaz merjetek hűségesek lenni, és kitartani egyetlen ember mellett. De a munka világában se adjátok fel álmaitokat, és ne temessétek el vágyaitokat, ha nem kapjátok meg azonnal azt a munkakört, amelyet szeretnétek. Szintén a nagy eszmények vállalására biztató bölcsesség nyilatkozik meg abban a figyelmeztetésben, mely szerint minden keresztény fiatalnak el kell gondolkodnia a papság és a szerzetesség lehetőségén – más szóval minden fiatalokkal foglalkozó keresztény felnőttnek fel kell tennie azt a kérdést az ifjaknak, nem kellene-e papi vagy szerzetesi életet élniük. E nélkül nyilván csonka és torz lenne a keresztény hivatásról rajzolt kép.

A mindössze húsz pontból álló kilencedik fejezetben igazi „jezsuita” témához, a szellemek megkülönböztetéséhez érkezünk. A fejezet részben azért rövid, mert a *Gaudete et exsultate* már alkalmat adott Ferenc pápának arra, hogy kifejtse idevágó elgondolásait, részben pedig azért, mert a 2022-re meghirdetett püspöki szinódus ezen a vonalon fogja folytatni a reflexiót. Ennek ellenére a szöveg lendülete nem törik meg. Az előző fejezethez visszakapcsolódva kiemeli, hogy a hivatás nemcsak magát az egyént érinti, hanem elsődlegesen másokra, mások javára irányul, s ezért nem pusztán arra a kérdésre kell választ találnia a hivatását kereső fiatalnak, hogy „ki vagyok én”, hanem arra is, hogy „kiért vagyok én” (286). Az egész dokumentum jézusi lehorgonyzásának megragadó jele, hogy Ferenc pápa kiemeli: a jézusi hívás mindig egy barát hívása, aki azzal, amit adni kíván az embernek, belsőleg boldoggá akarja tenni, és mindennél nagyobb lelkesültséggel akarja eltölteni. Azért, mert a hivatás mindig az ember egész életéhez van szabva. Végül a jezsuita hagyomány gazdag eszköztárából olyan megfontolások kerülnek egymás mellé, amelyek arra mutatnak rá, mire kell figyelnie azoknak, akik segíteni próbálnak a fiataloknak hivatásuk megtalálásában.

„Kedves fiatalok, örülni fogok, ha látom, hogy gyorsabban haladtok, mint azok, akik lassúak és félelmekkel teltek. [...] Az egyháznak szüksége van a ti lendületekre, intuíciói-

tokra, hitetekre. Szükségünk van minderre! És ha eljuttok oda, ahova mi még nem érkezünk meg, kérlek, várjatok be minket türelmesen.” Így fejeződik be a *Christus vivit* hosszú okfejtése. A lelkesítő bátorításokból, a türelmes szemlélődésekből és teológiai fejtegetésekből, a korunk tényleges állapotát bemutató leírásokból és a nagy valóságismeretről tanúskodó figyelmeztetésekből olyan fiatalok eszményi képe rajzolódik ki, akik Jézus barátságában gyökerezve, az egyoldalú és hatalomra törekvő propagandától megvédve, a világ tényleges helyzetét ismerve szeretnek élni, szenvedélyesen szeretnek élni, s tudnak támaszkodni az idősek bölcsességére. Sokszínű útkeresésük nem pasztorális terveket kíván, hanem önálló karizmák éltetik, s csak így járulhatnak hozzá ahhoz a „csodálatos poliéderhez” (207), amely maga a katolikus anyaszentegyház.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ASPEY, CHRISTOPHER (2010): *Eschatological Presence in Karl Barth's Göttinger Theology*, Oxford–New York, Oxford University Press.
- BALTHASAR, HANS URS VON (1967): *Bewegung zu Gott*, in Uő: *Sponsa Verbi*, Einsiedeln, Johannes Verlag, 13–50.
- BALTHASAR, HANS URS VON (1986a): *Das Kind Jesus und die Kinder*, in Uő: *Homo creatus est*, Einsiedeln, Johannes Verlag, 165–174.
- BALTHASAR, HANS URS VON (1986b): *Jung bis in den Tod*, in Uő: *Homo creatus est*, Einsiedeln, Johannes Verlag, 175–180.
- BERNANOS, GEORGES (1995): *Oeuvres complètes*, II/2. kötet, Paris, Gallimard.
- GUARDINI, ROMANO (1986): *Die Lebensalter – Ihre ethische und pädagogische Bedeutung*, Mainz, Grünewald.
- GUARDINI, ROMANO (1993): *Ethik – Vorlesungen an der Universität München*, 1. kötet – Aus dem Nachlass herausgegeben von Hans Mercker, Mainz–Paderborn, Grünewald–Schöningh.
- IRENÄUS VON LYON (1993–1998): *Adversus haereses*, Hrsg.: NORBERT BROX, Freiburg im Breisgau, Herder.
- PANNENBERG, WOLFHART (2005): *Rendszerez teológia 1.*, Budapest, Osiris.
- PANNENBERG, WOLFHART (2006): *Rendszerez teológia 2.*, Budapest, Osiris.
- PÉGUY, CHARLES (1986): *De porche du mystère de la deuxième vertu*, Paris, Gallimard.
- RAHNER, KARL (1960): *Theologische Prinzipien der Hermeneutik eschatologischer Aussagen*, in Uő: *Schriften zur Theologie*, 4. kötet, Einsiedeln–Köln, k. n.
- RAHNER, KARL (1983): *A hit alapjai*, Budapest, Szent István Társulat.
- SIEWERTH, GUSTAV (1957): *Metaphysik der Kindheit*, Einsiedeln, Johannes Verlag.
- VANYÓ LÁSZLÓ (szerk.) (1984): *A II. századi görög apologeták*, Budapest, Szent István Társulat.

EVER RENEWING YOUTH – JUVENILITY AND FUTURE IN CHRISTIAN THOUGHT

Abstract

The subject of youth has already received a significant role in the patristic thinking, be it in connection with the beginning of humanity, or even with regards to the continually modernizing youth. Notions similar to that of the ancient preconceptions emerged from those modern authors who emphasized the importance of youth, or the infinite Jesus-like juvenility. The theology of hope and destiny are integrally linked to these more recent concepts and it unfolds a huge panorama in Pope Francis' document about the youth, which evokes youth in its subject and also equally youthful is its spirit and impetus.

Keywords: patristic doctrine on creation, theology of hope, future, eschatology, Pope Francis

Görföl Tibor

A Pécsi Tudományegyetem, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem és a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola oktatója, a Vigilia folyóirat főszerkesztője, nő, négy gyermek apja.

